

IV. Salgótarjáni Tavaszi Tárlat*

A haladó politikai tradíciókat tisztelő, a mozgalmi keretek között kibontakozott kulturális hagyományokat vállaló, megőrzésükön akanattal, hittel munkálkodó városunk „legújabbkori” törekvései között, a ma szellemi arculatát meghatározó új – társadalom és művelődéspolitikai céljainkkal egybecsengő, megyeszékhely rangjához méltó, karakteréhez simuló – kezdeményezések ösztönzése, felkarolása, támogatása markánsan kirajzolódó vonulatot jelent. Nemcsak az alkalom mondhatja velem, hanem az elfogultságtól mentesen megítélt tények bizonyítják: a „hagyományteremtés” legjobban a képzőművészet terén sikerült.

E két, két és fél évtizedes folyamatnak – amely „előtörténete” a Nógrád megyei képzőművészek mai eredményeinek és még inkább a jövő perspektíváinak – jelentős állomása, feljegyzett cezúrája volt 1965 április 4-e, a felszabadulásunk huszadik évfordulója. Akkor első ízben – és ezúttal éppen tizedszer – került megrendezésre az észak-magyarországi képzőművészek immár igencsak hagyományos seregszemléje.

Hogy a kilenc évvel ezelőtti, toronydaruktól, építőállványoktól övezett, félig kész épületben, díszetlen betonfalak között (a mai megyei könyvtár helyén) életre hívott tárlatból az országos kiállítási program egyik – ha még nem is a legjelentősebbek, az úgynevezett „elsővonalbeliek” sorában – számontartott, figyelemmel kísért eseménye lett, abban minden bizonnyal nem kis szerepe volt a jól megválasztott időpontnak. E kiállítás ugyanis szervesen ágyazódik be évenkénti felszabadulási ünnepségsorozatainkba, része lett a történelmi sorsfordulóként tisztelt eseményről nemzeti ünnep rangján való megemlékezéseinknek. Szimbólummá vált: a művészi alkotás örömeit, szépségét e napon megszűnő a befogadásra készek egyre szélesedő táborával, az új típusú mecénások körével, segíteni eljuttatni az emberi méltóság magaslataira azokat, akik mind történelmi távlatban, mind a békés építőmunka jelen periódusában a lehetőségeit, a feltételeit teremtettkék meg a szocialista művészet kibontakozásának. Így kapcsolódik ezen ünnepi rendezvény is azokhoz a közelmúltban született döntésekhez, dokumentumokhoz, amelyek dolgozó népünk szolgálatában az eddigieknél magasabb szinten végzendő feladatainkat foglalták meg.

A hatszor egymás után „Észak-magyarországi Területi Képzőművészeti Kiállítás” címen megrendezett bemutató 1971 óta viseli a „Salgótarjáni Tavaszi Tárlat” nevet. E változás inkább csak formai, mintsem tartalmi jegyeket érintett: a tavaszi tárlat egyenes jogutódja elődjének, így e tizedik, jubileumnak is tekinthető kiállítás némi számvetésre is jogot ad, módot kínál. Szemtanúként visszatekintve e kiállítások során – nem az egymástól elválasztó különbségeket keresve – a folyamatosságot biztosító eszmei-politikai elkötelezettség, a szocialista humanizmus jegyében fogant életszemlélet jelentését, a „munkaművészet” jelleg kidomborodását, a mindennapok jelenségeihez, embereihez való kötődését, a társadalmi problémákra – sikerekre, gondokra – való érzékeny reagálást és mindezzel szoros összefüggésben e kiállítást mindig övező érdeklődést, mondhatni népszerűséget tartjuk fő jellemvonásainak. Ugyancsak állandó

kisérőjelensége e tárlat fejlődési vonulatának a – nemcsak a tájegységen belülről, hanem a fővárosból és szerte az országból érkező – résztvevők körének fokozatos bővülése a politikai és ideológiai tisztaságra, az elszűkülés, a provincializmus veszélyeinek egyre nagyobb ívben való elkerülésére ösztönző, a megújulásra mindig kész rendezői elvek és gyakorlat konstruktív szerepe, amelynek végeredményeként az ideai kiállítás – mintha a művészek tudatosan készültek volna, az egyébként bennünk aligha tudatosult jubileumra – az egyik legjobbnak minősül a megelőző kilencel való összevetésben.

Az 1974-es Salgótarjáni Tavaszi Tárlatot minden bizonnyal emlékezetessé tevő jellemzők közül a műfajok közti színvonal kiegyenlítődését, a műfajok bővülését említhetjük elsősorban. Elmélyültebb, kiegyensúlyozottabb a festészeti anyag, megszokottan magas szintű a grafika, gazdagodott, színesebbé vált a szobrászat, és – örvandetes módon – kapcsolódott a tárlathoz az iparművészet: a kerámia, a textil vonalán, s nem utolsósorban a városban élő és alkotó „üveg-művészek” jóvoltából. A tárlaton most jelenlévő fiatalabb nemzedék nem a jóindulatú engedékenység jóvoltából, hanem igéretes tehetsége révén került be a kiállítók soraiba, sőt többen alkotásai képezik, de örömeinkre szolgál, hogy a közülük a díjazottak közé is. A kiállítás törzanyagát természetesen a nógrádi művészek tárlat minden eddiginél „nyitottabb”, a megszokottnál erőteljesebb hangon jelentkeztek a mástult élő művészek, ami a kiállítás rangjának emelkedését tetelezi fel s egyszersmind záloga a

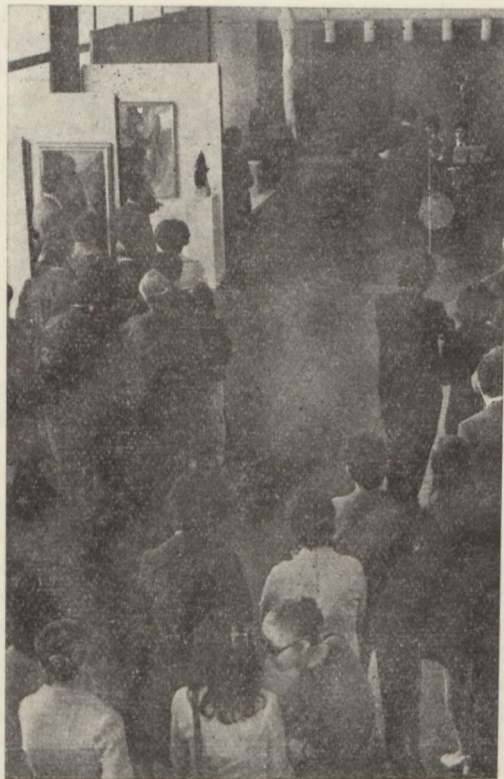
továbbfejlődésnek. (A tájegységi együvértartozás érzését mélyíti el az a gesztus is, hogy a közreműködők sorában a Miskolci Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola ütőhangszer-együttesét köszönhetjük.) Már nem meglepő, de továbbra is magasan értékelendő jelenségként tartjuk számon, hogy a rendszeres díjalapítók mellé ismét egy új is feliratkozott: ezúttal a BRG helyi gyáregysége ajánlott fel díjat, hogy – más üzemekhez hasonlóan – ilyen formában vállaljon részt a szocialista képzőművészet nemes ügyének támogatásából.

Néhány napja, hogy megjelentek a városban a tavaszi tárlat plakátjai: korszerű épülettömbök kontúrjaiba helyezett festőábrák a művészetek harmóniájára, a képzőművészet mindennapi tudatunkban helyet kért szerepére utal. A virágmotívum – amely nemcsak a plakáton és a katalógus címlapján, hanem az ez alkalommal először kiosztásra kerülő új plaketten is megjelenik – e fontos kulturális rendezvény érzelmi telítettségét, a tavaszhoz, az élet mindenkor reneszánszához fűződő reményeinket szimbolizálja. Az ideai kiállítás pozitív tapasztalatai feljogosítanak arra a várakozásra, hogy képzőművészeink mához egy évre, felszabadulásunk harmincadik évfordulójára a jubileumhoz méltóan készülnek fel, jól sáfárkodnak tehetségükkel, alkotó energiájukkal, eredményesen használják ki a városban, a megyében biztosított egyre előnyösebb élet- és munkakörülményeket. Hasonló a kérésünk a területi szervezet valamennyi tagjához, meghívott vendégművészeinkhez is: képességeik szerint járuljanak hozzá e fórum további kiteljesedéséhez.

E megnyitó beszéd nem vállalkozhatott arra, nem léphetett fel azzal az igénnyel, hogy művészeti, esztétikai szempontok alapján értékelje a látottakat, szmába vegye egy-egy művész fejlődését, netán visszacsúszt, konstataálja-e elemesse a kiemelkedő alkotásokat, hisz erre elsősorban a kritikusok, műtörténészek, művésztszakszak, úgymond: a szakemberek a hivatottak, ehelyett a fenti gondolatok jegyében kívánta e kiállítást a tárlatlátogató közönség szíves figyelmébe ajánlani.

Csongrády Béla

* Elhangzott a József Attila Művelődési Központban, a felszabadulás ünnepén rendezett kiállítási megnyitó beszédéknél.

Tavaszi tárlat

Mikor van készen egy mű: egy kép, egy szobor, egy grafikai lap, egy iparművészeti (illetve egyre inkább ipari-művészeti-használati) tárgy? Amikor fölkerül a festményre az utolsó ecsetvonás? Amikor nemes anyagban áll már a plasztika? Amikor megszáradt, s mappába került a művet hordozó papíros? Amikor az iparművész (vagy a gyár) befejezte a munkát? Egyszóval: amikor lezárult a teremtés? Nos, igen – és nem. Mert a befejezett kép, szobor, grafika, tárgy – talán nem teljesen pontos, de kifejező hasonlattal élve – olyan, mint egy akkumulátor: magába szívta megformálójának gondolatait, energiáit. Am nem azért, hogy fősvény módjára kuporgassa, rejtegesse, hanem hogy kisugározza, közvetítse a dolgok rendje szerint. Hogy kapcsol legyen a művész és a közönség évezredek óta tartó párbeszédén.

Nem szójáték hát és nem pusztán szép mondas, ha azt állítjuk, hogy egy mű – kép, szobor, grafika, tárgy – akkor készül el igazán, amikor a közönség elé kerül: amikor kiállítják

(vagy megveszik, s használni kezdik; de ez már más terület, hagyjuk ezúttal). Ehhez a találkozósához – ha tetszik: a művek teljes „elkészüléséhez” – természetesen fórumok kellene. S hogy minél többre van szükség, azt már, gondolom, szinte fölösleges is külön hangsúlyozni.

Ha más nem, már ez, a **találkozás lehetősége** is fontossá – az itteni és az országos figyelmet egyaránt megérdemlővé – tenné az immár negyedszer megnyitott salgótarjáni Tavasz Tárlatot. De – természetesen – Tarján és benne a József Attila Megyei Művelődési Központ nem csak ezt, nem a pusztát lehetőséget adja. Onmagát is, azaz a párbeszéd képességét és készségét, a művek és az emberek rövidre zárt áramkörének folyamatos világosságát. A Tavasz Tárlatra látogató iskolások és felnőttek aktív figyelmét (amelyet oly jól esett látnia a kiállítás fásultabb, értetlenebb nézőkhöz szokott vendégének).

Ez a feszült figyelem, ez az őszinte érdeklődés azonban – tegyük ezt most mindjárt hozzá – nem a kiállítás pusztá tényének szól. A Tavasz Tárlat vendégeit a bemutató tartalma – a művek sora – vonzotta, vagy tartotta fogva belépésük pillanatától kezdve a Művelődési Központ üvegcsarnokában. Ami már nem csak a rendezőket, s a nézőket dicséri – a kiállításokat is: a tudása-képessége szerinti maximumot nyújtotta mindenkikük.

Sőt, annál is többet. A 4. salgótarjáni Tavasz Tárlat ugyanis nem kevés meglepetéssel és jónéhány igazi csemegével szolgált még a gyakorlattalátogatóknak is. Akik itt és ezúttal értesülhettek róla, hogy **Barczy Pál és Lukovszky László** – akiknek eddig csak grafikáit vártuk új meg új izgalommal a tárlatok során – képeket is fest. S éppen nem rosszakat! Kompozícióikon (Barczy Pál Találkozás és Lukovszky Csenedélet címmel bemutatott képen) hiába is keresnénk a „grafikus” nyomaikat: jól elgondolt és biztosan megvalósított festői mű mind a kettő. Barczy munkája erősen formált foltjaiból épített feszültségekkel teli teret; Lukovszky műve elsősorban a plasztikus formálásra fordít gondot, a tárgyak testének felépítése, egymáshoz való térbeli viszonyuk pontos kialakítása a legfőbb célja.

Kiemelésük azonban semmiképpen sem jelenti azt, hogy „csak ez a két mű” szerepel a salgótarjáni Tavasz Tárlaton, hogy a festők kompozíciói elhalványodnak mellettük. Elvégre **Lőránt János** három képe, **Farkas András** illetve **Birkás István** két műve, **Jánossy Ferenc** két olajfestménye, **Mazaroff Miklós** és **Mustó János** két-két munkája, s még jónéhány társuk teljesítménye hasonló figyelmet követel magának. S éppen azzal, hogy – nem kellenek meglepetést: biztosan építet utak állásáról ad mindenki figyelemreméltó tudósítást. **Lőránt** képei, az Ipari tanuló, a Bazaltok és a Körös ismét bebizonyítják, milyen végtelenül gazdag szín a szürke: minden befér, mindent elbír, akár egy teljes festői és emberi világ terhét képes elhordani – ha mesterére akad. **Lőránt** „szürke” színörvénnyei ezeken a képeken – mint társaikon is – emberré, tárgyá, és érzelmé-gondolat-tá rendeződnek, kemény szerkezetük biztosan hordja a mű hiába, melléfogás, diszsonáns fel-

hang nélkül felépítet testét. **Farkas András** munkái – bizonyos mértékig – hasonló úton haladnak. Igaz, ő jobban kapaszkodik a választott motívumok valós színeibe, belőlük épít asszociációs hidakat a téma és a mű közé. **Birkás** hasonlóképpen jár el (Az ősz maradéka címmel bemutatott kompozíciójának tanúsága szerint), de ő ismét merészebb, s – úgy tűnik – szíve szerint a **Lőránt János** által képviselt képépítkezést választja ideáljának. **Jánossy Ferenc** Akt vörösben és Ifjú vörös ingben című képe ennek a színekre építő festésmódnak a történeti gyökereit mutatja meg: festészetünk régebbi hagyományrétegeiből merít. Azokból, amelyekben a motívum felidézésében és képelemmé alakításában az aggályosabban kezelt rajzos forma a színhez hasonló mértékben játszott szerepet. **Mazaroff Miklós** és **Mustó János** művei már más áramlatot képviselnek: azt az expresszivitást kereső festményideált próbálják a maguk nyelvén megvalósítani, amelyre piktorunk a hatvanas években igyekezett támaszkodni az elbeszélő festészet tájainak elhagyásakor. – És folytathatnánk még tovább a sort, a tanulságok felidézését, hisz szinte valamennyi kép – **Fábián Gyöngyvér**, **Földi Péter**, **Ipányi Odön**, **Kengyel Zoltán**, **Kishonhy Jenő**, **Nagy Ernő**, **Papp László**, **Pataki József**, **Réti Zoltán**, **Seres János**, **Somoskői Odön** és **Tóth Imre** munkái – jelent valamit az egyén, s a közösség számára, még ha jónéhányuknak mutál is a hangja.

A festmények után a grafikákra kerítve most a szót, előljáróban hadd szögezzem le: a Tavasz Tárlaton itt, ebben a műfajban vanul fel a legérősebb, a legegyszerűsebb mezőny. De nem is csoda! Hiszen a tárlat egyik rendezője a Magyar Képzőművészek Szövetségének Észak-Magyarországi Területi Szervezete, amely – túlzás a udvariaskodás nélkül megállapíthatjuk – tagjai, s barátjai-vendégei révén, a Salgótarjában és a Miskolcon élők, s az oda dolgozni járók révén a hazai grafikák élményének telintéles részét soraiiba tartozónak tudhatja. A József Attila Megyei Művelődési Központ üvegcsarnokában találva az ideai Tavasz Tárlat anyagából – elsőként az egyenlők közül – hadd említssem az élen **Feledy Gyula** Halál délután című sorozatának három (IV., V. és VI.) lapját. Igaz, róluk már kifejtette véleményét a kritika a miskolci Grafikai Biennálé alkalmából, hiszen ott láthatuk őket először; mégis, hadd mondjam most el újra, hogy **Feledy** ezekben a művekben munkásságának egyik – máris kétségbevonhatatlan jelentőségű – csúcshoz érkezett. Amint hogy **Csohány Kálmán** rajzolóművészetének is fontos pontja az a Csokonai verseihez fűződő sorozat, amelynek ezúttal hat lapjával ismerkedhetünk meg: rajtuk szinte lehetőségeinek netovábbjához érkezik el az a szűkszavú, néhány vonallal egész világot tenemtő rajzoló- és rézkarcoló módszer, amelyet **Csohány** anyanyelvének ismerünk. **Czinke Ferenc** Rekvium a vizekért című sorozata viszont újra megnyitja lehetőségeket mutat: jelzi, hogy – az erősebb „festőségek” vizeitől visszavevve – **Czinke** grafikáinak gondolatrendszerét (és tartalmias motívumszerkezetét, a valóság átírásának, műve fogalmazásának eszköztárát) erősíti. Figyelmet érdemel **Lukovszky**

László két papírmetszete – Az első nap és Emberek – is. Érdekes őket szembesíteni tőlük nem messze függő képpel – az összevetés bebizonyította, hogy **Lukovszky** nem csak önállóan „beszéli” a két műfaj nyelvét, de egyiket is, másikat is teljes szuverenitással. **Zala Tibor** négy litográfija – a két Itáliai emlék, az Öreg fa és a Gyökerek – mesterének megújított grafikai nyelvéből nyújtott izelítőt a Tavasz Tárlat vendégeinek. **Máger Agnes** olajpasztelljei – fáradtságuk ellenére – jó rajzkészségről és egy lehetséges kibontakozásról győzhettek meg szemlélőiket. **Hibó Tamás** lapjai sokat ígérnek – ha még nem is tudják maradéktalanul beváltani valamennyi ígéretüket. **Dala József**, **Farkas András**, **Molnár Béla**, **Sorki Dala Andor**, **Szabó Andor**, **Szujó Zoltán**, **Tellinger István** és **Tóth Imre** munkái pedig – egyelőre – jó hátteret jelentettek a tárlat közös mondandójának érvényesítésében, mert bár mozdulataikban ugyan még sok bizonytalanság munkái, s némelyikük előbb alakította ki a modorát, mint ahogyan a gondolatait tisztázza, ám a folyamat még egyiküknél sem zárult le, kibontakozásuk nem csak szükséges – lehetséges is.

A szobor-anyag meglepetését **Borbás Tibor** szolgáltatta. Nagy fába vágta a fejszét – Ady-illusztrációt formált. Az már kevésbé meglepő, hogy sikerrel oldotta meg feladatát: bonyolult kompozíciója, az „Egy ócska konflisban” nem hiánytalan képet ad, hanem hibátlan; koncentráltan beszél, a lényeges vonások kiemelésével pontosan irányítja szemünket és figyelmünket a mű fontos részleteire, mondandójára. Mellé **Kovács Ferenc** érmei kívánkoznak a sorban. Velük **Kovács** hírtelen, de nem megalapozatlan fejlődésnek indul plakettművészetünk figyelmet érdemlő egyéniségei közé lendült. A többi mű – **Gyurcsék Ferenc**, **Janzer Frigyes**, **Király Róbert**, **id. Szabó István**, **Szanyi Péter** és **Vasas Károly** kompozíciói – javarészt ismerősök, vagy ismerős megoldásokat mutatnak: ki-ki a maga színvonalán szerepelt.

Végül néhány szót a Tavasz Tárlat iparművészeti kollekcijáról. Mindenekelőtt: bemutatása kétszeres nyereség. Mert nem csak a képzőművészeti anyagot színesítik **Csermán Ilona** és **Horváth Sándor** kerámiai (Csermán plasztikai még kicsit görcsösek, kevesebb szabadságot enged nekik, mint anyaga és mestersége megengedne; **Horváth Sándor** az agyag természetét ismerve alakítja ki Relief-jeit); **Dienes Anna**, **Hamza Erzsébet**, **Szatmári Béla** és **Takács Géza** üvegkompozíciói (közülük **Takács** a legkiforrottabb egyéniség, de jó irányba tapogatóznak **Dienes** és **Hamza** munkái is, bár némelykor az az érzésünk, mintha csak szép tárgyakat szeretnének formálni: kísérleteik mögött nem mindig érzni a célkitörést **Szatmári** üveg-zománc kompozíciói – sajnos – kevés önállóságot mutatnak); és **Mészáros Erzsébet** plasztikus textilje, s gobelinterve. Jelenlétük egy másik igazságot is megmutat: hogy a képző- és az iparművészet egymás mellett – s pláne, egymás ellen – nem boldogulhat. Csak így, együtt. Hiszen egy világ, a vizuális kultúra része mindkettő.

Horváth György

Szigethy Gábor:

Olvasónapló

Sokféleképpen lehet hazudni. Műveltséget hazudni például hallgatással szokás. Mert hatalmas az irodalom, s napi gondjaink között kevés idő jut olvasásra, s mert az emberi élet kevés végigolvasni az elmúlt évezredek minden remekművét, hát gyakran úgy teszünk, mintha olvastunk volna minden fontosnak ítélt alkotást. Művelten hallgatni, egyetértő fejbőlintással olvasottságunkat bizonygatni – a félműveltek, a sznobok, az áltudósok, a rangjuttató tetszelgők, az ostobák, hiúk, az életnek mindig csak a felszínen kurtogók, a napi sikereket remélők, a

percért mindent feláldozni képesek csiszolt tulajdonsága. Nem olvasták a Háború és Békét, mert időt a napi tülekedésben soha nem voltak képesek szakítani rá, de kíváncsiak ismertésekből tudják, hogy fontos remekmű, illik ismerni, hivatkozni rá, ha Napóleonról vagy Kutuzovról, Moszkva égéséről vagy az austerlitz csatáról esik szó. Ők **Lukács György** műveiből a tartalomjegyzéket ismerik, **Marx**ól a napisajtóban megjelent idézeteket, **Shakespeare** életműve számukra a Lamb-tesvérek gyermekded átköltött meséi, a **Don Quijote** ifjúságuk mesekivonata, a **János vitéz** iskolai kötelező olvasmány, **Gulliver** bábszínházélmény, **Thomas Mann** „polgári realista”, **Gorkij** „szocialista realista”, **Mikszáth** kritikai realista”, **Móricz** a magyar parasztság sorsának nagy ábrázolója, **József Attila** a munkásosztály költője, **Ady** hirnök új időknek új dalaival, **Radnóti** a fasizmus tragikus sorsú áldozata, **Juhász Ferenc** **Kossuth**-díjas, **Hlyés Gyula** élő klasszikus...

Mindenkiről tudnak valami művelt apróságot. Mert amit olvastak, azt is rosszul olvastak. Csak a könnyen megjegyezhetőre figyeltek, a felszínes mesére, a bármikor bárhol elmesélhető történetre, egy szereplő bálí ruhájának szalagjaira, vagy a forradalmár hős harcos szónoklataira, vagy egy virágoskert bájos leírására, idézhető félmondatokra, címekre, nevekre – a műveltség látszatkellékeire.

Mert egyre többet olvasunk. És egyre felszínesebben.

Sokat olvasni – ma ez eszmény. Pedig elmélyülten kellene olvasni, töprengve, egy-egy mondatnál meg-megállva, visszalapozva, az olvasottakat tapasztalásainkkal összehasonlítva, egybevetve, olvasás közben korábbi élményeinket is felidézve.

A gyors-olvasás, a sokat-olvasás jelszavai helyett a gondolkodva-olvasás gyakorlatát kellene megvalósítanunk. Hogy mint emberek többek legyünk amikor összecsukjuk a könyvet, mint mi-

előtt kézbevevük azt. Hogy ne csak megízleljük, de megértsük a könyv lapjain rejtőzködő csodálatos világokat, hogy bár felejtjük az idő múltával a szereplő személyek nevét, ruházatát, szavait, de egyéniségünkben tovább éljenek tetteik, elszánásaik, akarásaik, vállalásaik; hogy egy-egy verssor akkor is ott muzsikáljon fülünkben, amikor nem műveltség-fitogtatóan idézni, de mindennap életünkben épp e benünket élő vektor szellemében cselekedni kell.

Olvasni – ez önmagunk s a világ jobb megismerése. Önmagunk s a világ érdekében.

★

„Ha neked emberi a mértékartás, az igénytelenség, nekem emberi a magasra csavart láng Emberek vagyunk, s meghalunk mindenképpen. De jobb, ha az asszonyok hajsarlója vágja el a torkom. Jobb, ha alvadó kokárdát üt számra a veszély, mintsem lepecsételt szájjal járjak. Mert lezárva megromlik bennem a szerelem, kő lesz a szeretet, értéktelen a bánat. Ebben az átmeneti korban. Mondja Szindbád.”

Egy próza-vers törmeléke; még csak nem is a teljes költemény, Nagy László Szindbádjának e töredék sorai muzsikálnak bennem hónapok óta. Mert lezárva megromlik bennem a szerelem – mondja Szindbád, kő lesz a szeretet, értéktelen a bánat. Szerelemből, szeretetből, bánatból szőtt emberség világít e sorokban, a mértékartást, igénytelenséget életünknek vállalókkal szemben. Csodát kereső, hittelteljes ember-kép ez, megalkuvások nélküli, veszélyekkel szembenézni képes, az életet nagynak, szépnek remélő, a halált is vállaló, mert emberek vagyunk, s meghalunk mindenképpen, de – s itt következik az a furcsa, földies, karcolóan földszagú kép, amely visszaránt, szívenüt, nem engedi, hogy könnyes sirámmá színtelenedjen a vers, hogy hétköznapi bánatunkra legyen könnyed ír: jobb, ha az asszonyok hajsarlója vágja el a torkom. Jobb, ha alvadó kokárdát üt számra a veszély... A hajsarló egyszerre idézi a búzfektető penge villanását, a valamikori hajfonatot, a kedves arcát koszorúzó ékességet, a megszerzett és elveszített szépség tündöklését, a lehetőséget, a reményt, a mindennapi munkát, a szerelmet. A kokárda a forradalmat sejtíti, az alvadó kokárda a leverit forradalmat, de a „jobb, ha alvadó kokárdát üt számra a veszély” a leverit forradalmat is vállaló forradalmiságot; a nem csupán a csillogást, a győztes diadalt, tetszetős-felcsinált igazságot, de a megsarcolt tisztaságot, a bukásban felfénylő igazságot is.

★

Eötvöst olvasok. Eötvös József Magyarország 1514-ben című ritkán olvasott regényét. Most újra megjelennek a múlt századi nagy író alkotásai. A falu jegyzője. A XIX. század uralkodó eszméi, a tanulmányok, a politikai írások, versek, drámák. Aki akarja, akinek bátorsága van: felfedezheti magának az egyik legnagyobb prózáírót.

Mert nem könnyű olvasmány a Magyarország 1514-ben. Értékeit nem csillagokan kínálja, birakozni kell a gondolatokkal s nem elandalogni a csevegő cselekmény szánnalásán. A regény menetét meg-megakasztó eszme-felvitások bölcselést nem elegendő átpillantani, de fontos, hogy mérlegeljünk, összehasonlítsunk, gondolatban korunk Dózsái, Száleresi Abrusai, Lőrinc barátai után kutassunk, hogy a reformkorban a reformkorok számára Dózsáról írt regény máhozólását is megértsük.

Engelsnek A német parasztháború című irásából tudjuk: reménytelen volt a középkorban a feudális nemesség ellen kaszával-kapával támadó paraszti lázadás, mert csak lázadás volt, ellenszegülés, elpusztítása minden rossznak, elnyomásnak – de lehetőséget új világok megteremtésére nem teremtett, s így szükségszerűen el kellett buknia. Münzer Tamásnak éppen úgy, mint Dózsa Györgynek.

A politikában centralista Eötvös József aggodalmától elteltten figyelni a radikalizálódó magyar szellemi életet, s regényéből is kiolvasható: félt a forradalomtól: félt attól: az elnyomottak, a hatalomtól kisemmizettek, az értelmes élettől eltiltottak, az emberi lehetőségektől megfosztottak roppant lázadása kiszámíthatatlan kö-

vetkezményekkel járhat. De az ideológus Eötvösnél, a gondolkodó Eötvösnél mélyebben, összetettebben látja az emberiséget, törvényeit a prózáíró Eötvös: ezért, hogy képes teljességében ábrázolni egy furcsán ellentmondásos társadalom minden furcsaságát, ezért, hogy az egyéni életek elbizonytalanodó körvonalait mutatja fel, a megromlott korban a megromlott életük részizgazságait, s a regény lapjain felsejlik a humánus igazság: nem a forradalomtól, de a lázadástól félti az országot Eötvös József, mert érzi, hogy roppant indulatok feszülnek szerte a hazában, érzi, hogy szellemi mozgalmak erjednek, de látja azt is: mindezek nem vezetnek, nem vezethetnek forradalomhoz, tényleges megújuláshoz, csak lázadáshoz, amely elbukik s elbuknak vele a legjobbak is. Csak-hogy Eötvös nagy író s nem próbálja meg elkendőzni, könnyed fátylakkal leplezni az igazságot: tudja: eljőhet a pillanat, amikor a lázadás is nagyvá tehet népet, mert ha megújulni nem képes is, de legalább igényét a megújulásra felmutatja. S aztán bukását majd hősi-esen viseli, mint Dózsa a tüzes trónt.

★

Miért is hát, hogy olvasunk? Könyveket tornyozunk asztalunkra, ágyunk mellé, táskánkba, kabátzsebünkbe gyűrünk finom irodalmat, vagy a felszín baját éneklő könnyed regényeket, kacagiató bohóságot, izgalmas krimiit, Háború és

békét, Léda asszony zsoltárait, a könnyes tekintetű Csokonai Vitéz Mihály mélabús költeményeit? Miért is vesszük kézbe újra meg újra a már olvasott köteteket, miért ismételtetjük magunkban a már ismert verssorokat, miért vagyunk kíváncsiak a könyvek titkaira?

És miért, hogy izgatottan csüggünk egy-egy újversoron, megfejteni akarva a benne rejlő sokszólamú üzenetet?

„... tűzbe borul / a kocsma, hová belépek, aranycsizmás varjúkirály / ordít a kerítésen, részeg vagyok anyám, hazamenni / nem tudok, csillagok térdei alatt vergődik az éjszaka...”

Bani Károly új kötetéből valók e sorok. A vergődő éjszakából kilábolni akaró ember indulata suhint itt a kerítésen tetszelgő varjúkirály felé, nem az aranycsizmát irigyelve tőle, hanem másoknak fájdalmat okozó tetszelgését utálva.

Fájdalomból tornyozva indulatot, meneküléstől részegen kiáltva, hazakívánczóan, megnyugvást keresően zenélő sorok ezek, poétikai tankönyvbe illően azok, de Bani Károly rimtelen éneke a megkeseredéstől visszarettenők éneke is, a varjúkirály felé indulattal suhintők éneke is, a házokról a rontást elkergetni akarók éneke is.

Hogy megpendüljön beletörődni kész lelkünkben a harcias húr – ezért jó zengetni magunkban e verssorokat.

Hátha mi is elkergetjük egyszer saját életünk varjúkirályait!

Tallózás

Vita, de nem a vitáért

Emlékszem, régen is voltak viták, de igazan vérre menőre a Déry Felelete fölött folyón kívül nem nagyon. A viták általában oly dolgok fölött folytak, amelyek tulajdonképpen nem tartalmaztak ellenteteket, legtöbbször konstruáltak ilyet, hogy az agonszajkózott téziseket ismét feleleveníthessék. S amikor már szabadon vitázhatott bárki és a témát is az élet adhatta, olykor még mindig odaéreződtek a kiagyaltóság bélyegei és a föl-kért hozzászólók. Hol volt még az a spontaneitás és hév, amely a Fekete Gyula könyve nyomán föltámadt népesedéspolitikai vitát jellemezte! Sipos Gyula a Népszabadságban már szinte pázmány-péteri hitvitázó hangot ütött meg. Nem állítom, hogy a viták szükséges velejárója a túlfűtött heveség, de (fokozatától függetlenül) a szenvedély híján nem igazi vita a vita.

S beszéljünk a máról! Úgy hiszem, nem mondok újat, még kevésbé valótlan az-zal, hogy: napjainkban a vita nem a lát-szatért, nem magáért a vitáért folyik, hiszen csaknem valamennyi témát (népesedéspolitikai, tanyakérdés, költészet közérthetősége, stb.) az élet maga vetet-föl, s az illetékesek, benfentesek vitáját sokszor a társadalom minden rétegeinek érdeklődése és nagyarányú részvétele kíséri. Hiszen vannak hetilapok, folyóiratok, amelyek nem győzik leküzdeni olvasóik véleménynyilvánító és közlési vágyát. (Mint többek között a **Köznevelésben**, ahol egyre több szót kér a kritikus és nem kritikus olvasó!)

Nem állítom, hogy amiről vita, polémia folyik, az ma már mindenütt és mindenkor elsőrendű közügy, de még, teszem azt, az **Élet és Irodalom** „Véleményünk szerint” rovatának is előrevívő szerepe van, pedig sokszor magával a visszássággal polemizál, s nem egyszer a periferia perifériáján.

A legélénkebb vitázó kedvet a **Kritika** mutatja, s ez bizonyos olvasóréteg körében rendkívül megnövelte iránta az érdeklődést. Egy szerkesztőségi vitacikk bevezetőjében olvashattuk: „Különösképpen a szocialista kulturális élet igényli az alkotó vitát. Olyan világban élünk, amelyben még együtt élnek a burzsoá ideológia elemei a mi marxi-lenini életünkkel és gyakorlatunkkal. Olyan világban élünk amely naponta vet fel új es új problémákat, melyeknek marxista megoldása el sem képzelhető termékeny vita nélkül, hiszen az igazi megoldás lehet az idézgetés, a megfellebbezhetetlen ítéletmondás.” Hát a **Kritika** él is a kritika fegyverével, ha különösen a személyek közötti polémia kedveli is, ami magában rejti a veszélyt, hogy a vita tematikája eltávolodik az általánostól a különleges, a kuriozitás felé. Szerencsére az eddigi viták ezt a veszélyt jó hajókormányos módjára mindig megkerülték, bár Szküllá és Kharyüdisz a közelben komorlott. Igazán „életszagú” kerekasztallá illetve vitafórummá alakult **Tamás István** sorozata, amelyben munkások nyilatkoznak, vitáznak a művelődésről. Néhány idézet hadd álljon itt a Szerszámgépipari Művek kőbányái, kilencszáz személyt foglalkoztató gyárában lezajlott beszélgetésből: „Sokan tanulnak is, megbíróknak a műszakbeosztás nehézségeivel. Mert az nem kedvez a tanulásnak: a vállalat érthetően, elsősorban a konkrét produkciókra törekszik. S valami – talán egyfajta újonnan elterjedt szemléletből való –

gyanú is körülveszi a továbbtanulókat: valóban csak az ismereteiket akarják gyarapítani, s nem magasabb beosztásra törekcsenek-e a megszerzendő oklevéllel? Nehezen hiszik el, hogy sok munkás nem a beosztás miatt akar tanulni, hanem azért, hogy jobban el tudja látni a munkáját." (Kőszegi Sándor esztergályos). Egy másik szemelvény: „Meglehet, hogy az oktatási hatóságokat ingerli a »harmadik tornaóra« problémájának firtatása. Én is ideges volnék, ha elrendelnének a műhelyben olyasmit, aminek a végrehajtásához pillanatnyilag nincsenek meg a feltételek, s utána szemrehányások érnének." (V. Nagy István horizontálesztergályos.) S egy meghökkentő mondat Zsebényi Béla szerelő szájából: „Mit bonyolítsam: úgy veszem észre, hogy sokak szemében már nem »rang« munkásnak lenni."

A sokrétű viták őserdejében jól segít eligazodni a **Látóhatár**, körültekintő válogatásaival. A lapok, folyóiratok olvasása, a Látóhatár szemelvényei egyaránt tisztán mutatják, mennyire az általános egy rendhagyó összeállítás a közművelőközművelődés kérdése, amelynek alakulásával és jövő perspektívájával elmélyülten foglalkozott a Központi Bizottság idej, márciusi ülése is. Ugyancsak a Látóhatár márciusi számában jelent meg egy rendhagyó összeállítás a közművelődés körül folyó vitáról. A bevezetőben olvashatjuk: „A viták, mint olvasmányok is izgalmasak, emellett állásfoglalásra és esetleges cselekvésre készítetnek."

Végezetül kicsit vitázó hangulatban említsünk meg két, a **Kritika** márciusi számában megjelent írást. Az egyik **Gaal Gábor** 1928-ból kiasott cikkéhez kapcsolódóan **Rózsa Gyula** képzőművészeti, a másik **Hajdú Ráfis Gábor** irodalmi telítettséggel foglalkozó írása. Mindkettőnek lényege, hogy „sok az esz-kimó, kevés a fóka." Magyarországon jelenleg mintegy ezer festőművészt tartanak számon – írja Rózsa Gyula – és „az ezer festőből a fölöslegeseket úgy tartjuk el, hogy a valóban kiemelkedő tenetségektől vesszük el a pénzt, megbízást, s osztjuk szét »demokratikusan« Epigonéknak." Hajdú Ráfis hasonló helyzetre utal a szépirodalomban. Mindketten hangsúlyozzák a kialakult helyzetben a kritikusok felelősségét. Sőt Hajdú Ráfis ezen is túlmege. Ezt írja többek között: „Nemzedékem tagjai a hozzám korban, sokan hitben is közel álló fiatalok között egy sor, tehetségét, elhivatottságát már művekkel bizonyított akad. Emeljük ki őket az első könyvek, antológiák, legkülönbözőbb publikációs orgánnumok közölte masszából. Erdemben méltató, érdekükben igazmondó, nyíltan bíráló tanulmányokkal. Folyamatos, rendszeres közlési lehetőséggel, anyagi támogatással, erkölcsi elismeréssel. De csak őket!" Mindkét írásban érthető és elismerésre méltó az aggodalom, az esztétikai jószándék, mégis elgondolkoztató, vajon mit szólna az efféle másokat ki-

záró protokoll-listákhoz – mondjuk – Osvát Ernő, vagy más, új tehetségek sorát fölfedező szerkesztő. Volt időszak, amikor Jakab Ödön állt az irodalmi protokoll-lista legelején. Vajon kinek ismerős már ez a név, kik ismerik alkotásait? Ificsapatok nélkül hogyan képzelhető el ütőképes, világszínvonalú nagy válogatott? Ugy hisszük – főként irodalmi téren – jó játéklehetőséget biztosíthatnak a kezdő tehetségeknek, orszá-lánkörüket nyújtogatóknak (ki tudja, lesz-e belőlük Petőfi vagy Móricz Zsigmond?) a napilapok, a megyeiek is, valamint a vidéki folyóiratok, amelyek talán túlon túl is a „nagy nevek" bővöletében élnek. Pedig a csúcsra lankákon és dombokon át vezet az út.

L. Gy.

Még egyszer -de nem utoljára- a Makráról

Kertész Ákos „Makra" című regénye első kiadásában 1971-ben jelent meg a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában. Az irodalomban „átlagszinten" jártasak már a hatvanas évek eleji novel-lák, és elsősorban a „Sikátor" alapján joggal reméltek Kertész Ákostól – főként, mint a munkássors krónikásától – további sikereket, a „Makra" azonban minden jogos várakozást is felülmúlt, s – noha e mű megítélésében sem teljes az egyetértés – végül is az irodalmi közvélemény – beleértve ebbe természetesen a „nem szakember" olvasóknak az újbóli kiadások nyomán egyre szélesedő táborát is – az 1957 utáni magyar próza csúcsteljesítményei sorában tartja számon a „Makrá"-t, a „Rozsdatemető", a „Hűz óra", a „Próféta voltál szívem", „A látogató" és még néhány kötet társaságában.

Az igazságkeresés őszinte szenvedélye: ez a legnagyobb érdeme Kertész Ákos regényének. Mire (az eredendően tucatmód élni akaró) Makra Ferenc vargabetűket járt sorsa az idealizált életforma révébe jutott, rá kellett döbbsen-nie: a legtöbb ellentmondás, konvenció, megalkuvás e rózsaszínű világot feszíti. A főhős vágyaiban megcélzott elképze-lések igazát sorsának alakulása igen-csak megkérdőjelezte és mert környezete egyaránt vonzotta a langyos kénye-lem, a hazug harmónia és az értelmet igenlő, a kockázatot vállaló – de egy-szersmind meggondolatlan cselekedetek-be torkolló – magatartás irányába, szün-telen vívódás, lankadatlan küzdelem lett élete. Elbukott, de senkivel nem alku-dott meg. Balsorsában is hatalmas, gyöngeségében is erős maradt, hiszen a végső következményekkel őszintén szem-benézni csak a becsületes jelleműek, a „tiszták" képesek,

Jól – ha úgy tetszik, korszerűen – meg-írt regény Kertész Ákosé: s a kedvező fogadtatásnál ez sem volt mellékes szempont. A sok belső monológra épülő szerkezet egységének megteremtése pe-dig egyenesen virtuóz teljesítmény. A témával és a mondanivalóval együtt a művészi kifejező eszközök is életköz-elben maradtak. Sikerült megtalálnia a mű hangulatának megfelelő nyelvi-stilisztikai megoldásokat. Mint ahogyan Makra Ferenc nem maga a munkásosztály, Ker-tész Ákos sem a munkásosztályról írt re-gényt, hanem egy értelmes, dolgozni és gondolkodni tudó és akaró emberről, aki – melleleg: művészi színvonalon – mestere szakmájának. Ezt az embert avatta felszabadulás utáni irodalmunk egyik karakterisztikus, felejthetetlen hő-sévé, s ezzel a munkástéma rangját emelve bizonyította – akinek kellett –, hogy nincsenek periférikus témák – leg-feljebb ilyen írók.

Ennyiben summázható a „Makra" kö-rül kialakult általános értékítélet, ame-lyet e sorok írója – ne ítéltesék ezért szerénytelennek – saját olvasmányélmé-nye alapján is igazoltnak vélt.

Másodszor e mű dramatizált változa-ta keltett – közel sem ilyen egyértelmű – visszhangot. A József Attila Színház ösztönzésére és bemutatásában Makra Ferenc életútja a színpadon is megele-venedett, de – mint általában a regény-ből lett drámák esetében szokásos: a jó előadás ellenére vesztett szuggesztív ha-tásból, művészi erejéből – idézhetjük (személyes élmények híján) a lapvéle-ményeket.

Figyelmünk – ezúttal a Szolnoki Szig-ligeti Színház salgótarjáni vendégjátéka kapcsán – harmadízben fordult a „Mak-ra" felé. Egy jó regény kevésbé sikerült színpadi változatának a híre, s a mind-két minősítésből táplálkozó várakozás előzte tehát meg a szolnokiak szereplé-sét, amely ezúttal – a mindig szíves ven-déglátáson túl – ünnepi eseményé is bővült: a X. Nógrád megyei Pedagógiai Napok megnyitóján részt vett nevelők tiszteletére is bemutatta a társulat Ker-tész Ákos drámáját. Előlegezzük a Szigli-geti Színház produkciójának értékelését, amikor úgy vélekedünk: helyes döntés volt a jubileumi program keretében e drámát bemutatni, hiszen a megye pe-dagógus társadalmának képviselőjében megjelentek olyan művet s olyan elő-a-dásban láttak, amelynek megszeretteté-se legalább annyira fontos művészetpo-litikai szempontból, mint a klasszikus drámák ismertetése.

A fővárosi bemutatót kísérő véle-mények után kellemes meglepetés volt a „Makrá"-t a József Attila Művelődési Központ színpadán látni, és értékeit e műfajban is felfedezni. Ennek az a ma-gyarázata, hogy a két előadás – túl azon, hogy az ősbemutatóval nem azo-nos társulatról van szó – alapanyagát te-kintve is különbözik egymástól. Kertész Ákos ugyanis az ősbemutató tanulságai-ból okulván némileg átdolgozta a szöveg-

könyvet. Így ír erről az előadás műsorfüzetében: „Megpróbáltuk bátrabban vállalni azt, hogy ennek a darabnak az alapja regény. Azaz olyan hosszú folyamat, ami nem szűkíthető össze térben és időben a hagyományos dráma törvényei szerint, amelynek csak jellemző drámai csomópontjait lehet a színpadon életre kelteni és felmutatni, és nem is mindig az események valóságos sorrendjében, hanem olykor belső, logikai összefüggéseik szerint. És megpróbáltuk vállalni azt is, hogy a színház végülis – játék. Nem a valóság, hanem a jelzése, fikció. Vajon a pesti előadás nem a fen-

tiük szerint íródott? – kérdezhetné az olvasó. Dehogynem. Pontosan a fenti alapelvek szerint. Csak egy kicsit bátor-talanabbul!...”

Ami viszont az előadást illeti: ismét érzékelhettük, hogy miért foglal el előkelő helyet a vidéki színházak képzeletbeli sorrendjében a Szigligeti Színház. Babarczy László modernkedéstől mentes korszerű rendezése, a szerepről-szerepre kiteljesedő, az ígéretek talán leg hamarabb beváltó Csomós Mari játéka, Iványi József megszokottan magas színvonalú alakítása, a már csak vendég Baranyai Ibolya szerepéhez illő tempe-

ramentuma, szépsége, Székely László a mondanivalóhoz simuló s azt felerősítő színpadképe egyaránt részesei a sikernek. (Talán „csak” a címszereplő Piróth Gyula játékfeldogása vitatható valamelyest, ugyanis belső feszültségekkel teli, visszafogott, fegyelmezett alakításában Makra intellektusa, okos embersége kevéssé érvényesül.)

Szívesen találkoztunk újra a „Makrá”-val, s felfokozott kíváncsisággal várjuk a filmvászonra való megjelenését.

Cs. B.

A Pókháló filmen

Szívesen foglalkoztunk folyóiratunk hasábjain is az utóbbi két esztendei könyvtermés egyik jogos szenzációjával, **Galgóczy Erzsébet Pókháló** című regényével, amely napjaink nagyon eleven problémáit, a korrupciót, a nepotizmust és az ezekkel rokon újdondi szokásformákat, az elvtelen ajándékozgatást, a gátlástalan protekcionizmust tűzte tollhegyre. Ezek a csökevények időnként úgy fonják be az érintetlen, tiszta embert, mint légyáldozatát a pókháló, hogy látszólag nincs menekvés, csakis a korlátlan kapituláció árán. Ilyen kritikus helyzetbe került a regényben Niklai Géza tsz-elnök is, aki nem volt hajlandó a megyei és járási elvtársakat az első lehalászás „terméséből” megajándékozgatni, csak azért, hogy ezáltal más tsz-eket megelőző előjogokat élvezzenek, sőt tudomásul vette a vezetőség határozatát, amely Selyem Zsiga agronómust, aki a „tsz érdekében” kísérelt meg korrumpálni, leváltotta tisztségéről és menesztette.

Niklai Géza már teljesen belegabalyodott a hálóba: ellenőrök garmadáját zúdítták a tsz-re, az őt mentő bizonylatok eltűnnek, ellene hangolják a megtévesztett falut, és a görcsös szorításból csak úgy menekülhet (miután felesége is ott hagyja végül), hogy „a szekrény legfelső fiókjából kivesszi pisztolyát, megnézi, megvan-e töltve, s a bőrlembertdzsek belső zsebébe rejti.” S íme a regény utolsó sorai:

„Niklai megindul saját présháza felé. Zsugorodó, keskenydedő alakját végül magába nyeli a horgas.

Nemsokára löfegyver dörrenése hallatszik abból az irányból.

A dombtetőn őrködő suhancok azt hiszik, hogy a csőz adott jelt a lövöldözéshez – elsütik puskáikat, és színes rakéták százai lobbannak a szüretelők fölött.”

A jószándékú, emberi lehetőségek szerint tiszta Niklai kétszeresen elvész. Elvész először, amikor megalkuszik és visszaveszi Selyem Zsigát, vét az igazság és lelkiismerete ellen, s elvész másodszor is, mert nem tudja elviselni a hajsza és főként önmaga megalkuvása következményeit. A regényben tragikus a bukás, mint egy színpadi tragédiában, vagy egy klasszikus operában.

A film ezzel szemben számos változtatást visz véghez, anélkül, hogy az alapproblémát megsértené. Niklai itt is jó, még jobb, mint a regényben, hiszen nem nő és így joggal udvarolhat a pedagógus Zsuzsának. Morális téren áthatatos és el van szánva arra, hogy a tsz-vezetőség törvényes határozatáért az atyáúristennel szemben is kiáll. Amikor megkéri Decki Zsigát (a regényben Selyem Zsiga), hogy járjon el e teremtés rovására menő zaklatások ügyében Csegei elvtársnál, a járási vezetőnél, azt kizárólag a közösség érdekében teszi és nem ígér rekompenzációt érte. Amde a végkifejlet: Niklai és

igazsága nem győz, mert a korrupciós agronómust a területi szövetség visszahelyezi állásába, sőt Decki a korábban tolvajlásért mellőzött Pigniczkiből is újból brigádvezetőt csinál; de el sem vész Niklai, mert a megyei pártbizottság végül is melléáll és Csegeit megrója, valamint az ügy rendezésére utasítja. Az igazság nem diadalmaskodott, az igazság nem bukott el.

Ami a regényben egyértelmű volt – bár rendhagyó, mert a rosszban sántikálók, betyárbecsületből összefogók, asszony és érdekszálon összefonódók, a gonoszok diadalmaskodtak az igazság felett és Niklai menthetetlenül elveszett –, az a filmben többértelműbbé, nem bonyolulttá, hanem zavarossá vált. S furcsa módon nem a regény tragikus befejezése a reménytelenebb, hanem a filmé. A regény ugyanis Zsuppán, a helyettes lázongása által nyitvahagy még egy alternatívát: a kérlelhetetlen, megalkuvás nélküli harcot az igazságért. Az előzmények után, az elvtelen összefonódás láttán a harc nagyon reménytelennek látszik, de mégis más dolog harcba elbukni a „maffia” támadásával szemben, mint kompromisszumot kötni a „maffiával”.

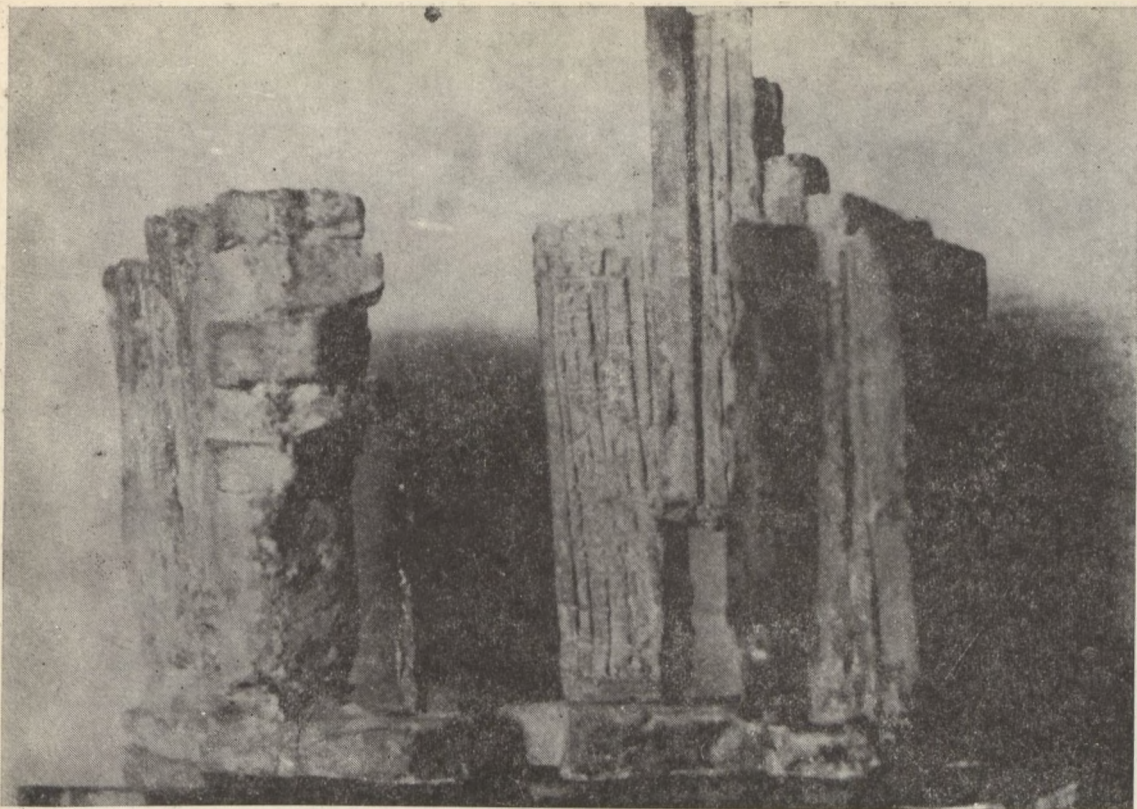
A filmben elmarad a kompromisszum, de elmarad a győzelem is. S ha az igazság nem győz, akkor a másik véglet diadalt ül. Ezen pedig semminemű deus ex machina vagy jelképrendszer nem változtat. A film ugyanis a befejezést egy allegorikus – ujonnan és kívülről bevitt – jelenetre bízta. Decki Zsiga ismét elindul egy teherautónyi halszállítmánnyal a város irányába, de a tsz dímbes-dombos határában Zsuppán, az elnökhelyettes elébe áll az autónak, az újabb gazságoknak. A teherautó a dombos úton fölborul, Decki is, Zsuppán is úgy ül a kopott mezőn, mint a hordóból szárazra zuhant halak. És akkor jön a városból a „megistenült” Niklai. Nem messzire a katasztrófa színhelyétől megállítja járművét és csak néz, csak néz, csak néz...

Talán az elveszett igazságot keresi a messzi távolban.

Mindezekből kitűnik, hogy a film szemmel láthatólag túlzott óvatossága, eltérései a regénytől a produkciónak hátrányára voltak, bár így is nagy dolog, hogy végre igazi problémákkal, hús-vér emberekkel találkoztunk a filmvászonon. A filmben több emlékezetes alakítással találkozunk, Madaras József, Koncz Gábor, Moór Mariann és különösképpen Horváth Sándor nevét nem lehet említés nélkül hagyni, amde maradandó remeket ezúttal Avar István alkot, aki mintegy koronát tesz eddigi filmszínészi alkotásaira. Érett, higgadt, mértéktartó és igaz ember. „Muszáj” érte aggódni, vele együtt érezni.

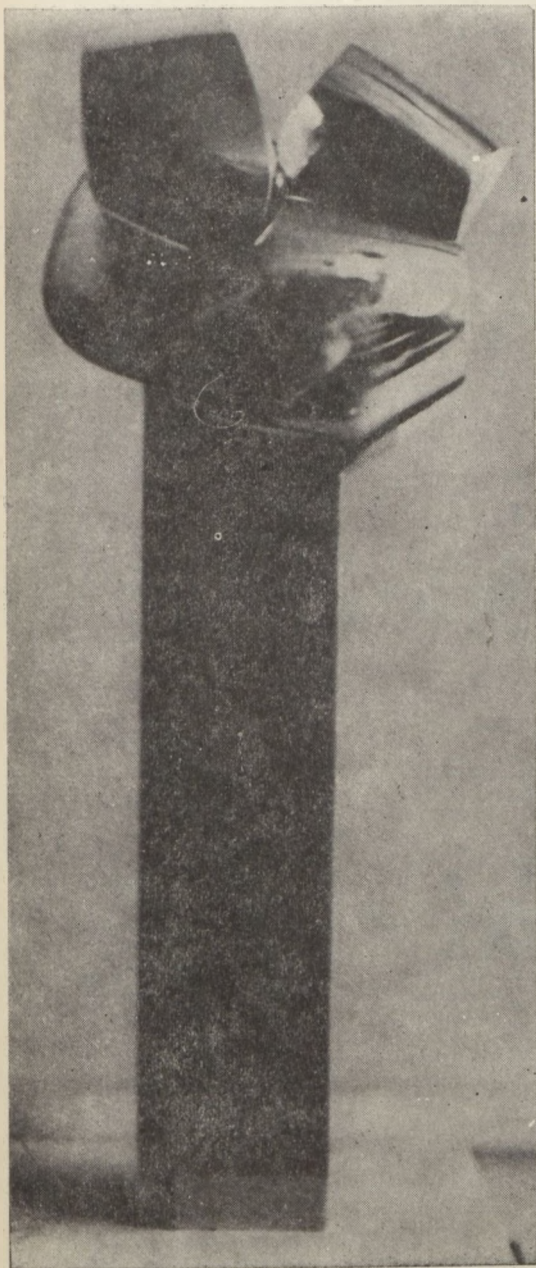
Lakos György

Marosits István: Város

Farkas Ádám: Bronzszobor négy elemből

FIATAL KÉPZŐMŰVÉSZEK STUDIÓJA SZÁZADUNK

című pályázatának bemutatója
a József Attila Művelődési Központban
1974. VI. 24—VII. 7-ig

Farsang Sándor: Tér

